

Ytringsfrihed på arbejdspladsen

1 ud af 4 af FOAs medlemmer har holdt kritik af forhold på deres arbejdsplads tilbage af frygt for negative konsekvenser. 38 procent mener, det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de tager kritisable forhold op internt, og 63 procent mener, at det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de udtaler sig offentligt om kritisable forhold. Det viser en undersøgelse, som FOA gennemførte i januar 2017.

Spørgsmålene om ytringsfrihed er stillet til alle medlemmer fra FOAs medlemspanel på nær handicaphjælpere, handicapledsagere, private dagplejere og private børnepassere. I alt 5.041 medlemmer svarede på et eller flere spørgsmål om ytringsfrihed.

Hovedkonklusioner

- **Kritisable forhold på arbejdspladsen:** 1 ud af 4 (24 %) har inden for de seneste to år oplevet kritisable forhold på deres arbejdsplads, som offentligheden burde kende til. Der er sket en stigning siden 2013, hvor det gjaldt 21 procent.
- **Kritik af forhold på arbejdspladsen:** 77 procent har inden for de seneste to år kritiseret forhold på deres arbejdsplads, som offentligheden burde kende til, over for deres kolleger. 56 procent har gjort det over for deres leder, 54 procent har gjort det overfor familie eller venner, og 47 procent har gjort det over for deres tillidsrepræsentant, arbejdsmiljørepræsentant eller FOA-afdeling. Kun 3 procent svarer, at de ikke har kritiseret sådanne forhold over for nogen.
- **Tilbageholdelse af kritik:** 1 ud af 4 (27 %) har holdt kritik af forhold på deres arbejdsplads tilbage af frygt for negative konsekvenser (repressalier). 65 procent svarer, at de ikke har holdt kritik tilbage, mens 8 procent svarer "Ved ikke".
- **Jobusikkerhed og selvcensur:** De, der er bekymrede for at miste deres arbejde inden for de næste 12 måneder, har i større udstrækning holdt kritik tilbage af frygt for repressalier end dem, der ikke har denne bekymring. Blandt dem, der er helt enige i, at de har denne bekymring, har 48 procent holdt kritik tilbage. Det samme gælder kun 18 procent af dem, der er helt uenige i, at de er bekymrede for at miste deres arbejde.
- **Udvikling i selvcensur:** 36 procent er helt eller delvist enige i, at de inden for det seneste år er blevet mere tilbageholdende med at kritisere forhold på deres job, som de mener, burde laves om. 56 procent er helt eller delvist uenige.

KONTAKT Notat udarbejdet af:
FOA Politik og Analyse

Lars Ole Preisler
Tlf. 46 97 25 12

Alexander Teilmann Larsen
Tlf. 46 97 27 07

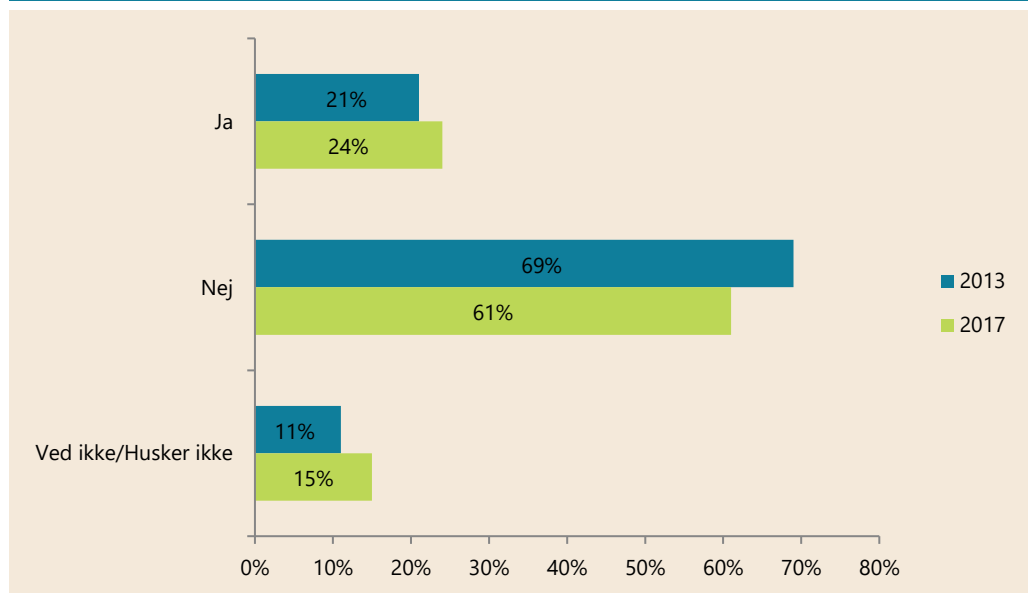
- **Negative konsekvenser ved intern kritik:** 4 ud af 10 (38 %) er helt eller delvist enige i, at det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de tager kritisable forhold på deres arbejdsplads op internt. 46 procent er helt eller delvist uenige, mens 15 procent svarer "Ved ikke".
- **Negative konsekvenser ved offentlig kritik:** 6 ud af 10 (63 %) er helt eller delvist enige i, at det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de udtaler sig offentligt om kritisable forhold på deres arbejdsplads, fx i pressen eller på Facebook. Det er signifikant færre end i 2013, hvor 80 procent var helt eller delvist enige. 18 procent er helt eller delvist uenige, mens 21 procent svarer "Ved ikke". Blandt dem, der frygter konsekvenser, svarer de fleste, at de frygter at blive indkaldt til en tjenstlig samtale (61 %), at deres nærmeste leder synes, at de er illoyale (60 %), at der bliver dårlig stemning eller et dårligt psykisk arbejdsmiljø (53 %), at der bliver samarbejdsvanskeligheder (51 %), at blive opsagt (48 %), at få at vide, at de ikke må udtale sig fremover (47 %), samt at få en advarsel (45 %).

Kritisable forhold på arbejdspladsen

Medlemmerne blev spurgt, om de inden for de seneste to år har oplevet kritisable forhold på deres arbejdsplads, som offentligheden burde kende til (figur 1).

1 ud af 4 (24 %) svarer, at de har oplevet sådanne kritisable forhold de seneste to år. 61 procent svarer, at de ikke har, mens de resterende 15 procent svarer "Ved ikke".

Figur 1. Har du inden for de seneste to år oplevet kritisable forhold på din arbejdsplads, som offentligheden burde kende til?

Antal svar i 2017: 5.041.

Antal svar i 2013: 2.683.

Der er sket en stigning i andelen af medlemmer, som har oplevet kritisable forhold på arbejdspladsen. I 2013 svarede 21 procent, at de havde oplevet kritisable forhold, som offentligheden burde kende til, mens 69 procent ikke havde. Dengang svarede 11 procent "Ved ikke".

Kritik af forhold på arbejdspladsen

Størstedelen (94 %) af dem, der har oplevet kritisable forhold på deres arbejdsplads inden for de seneste to år, som offentligheden burde kende til, har kritiseret disse forhold over for andre (figur 2).

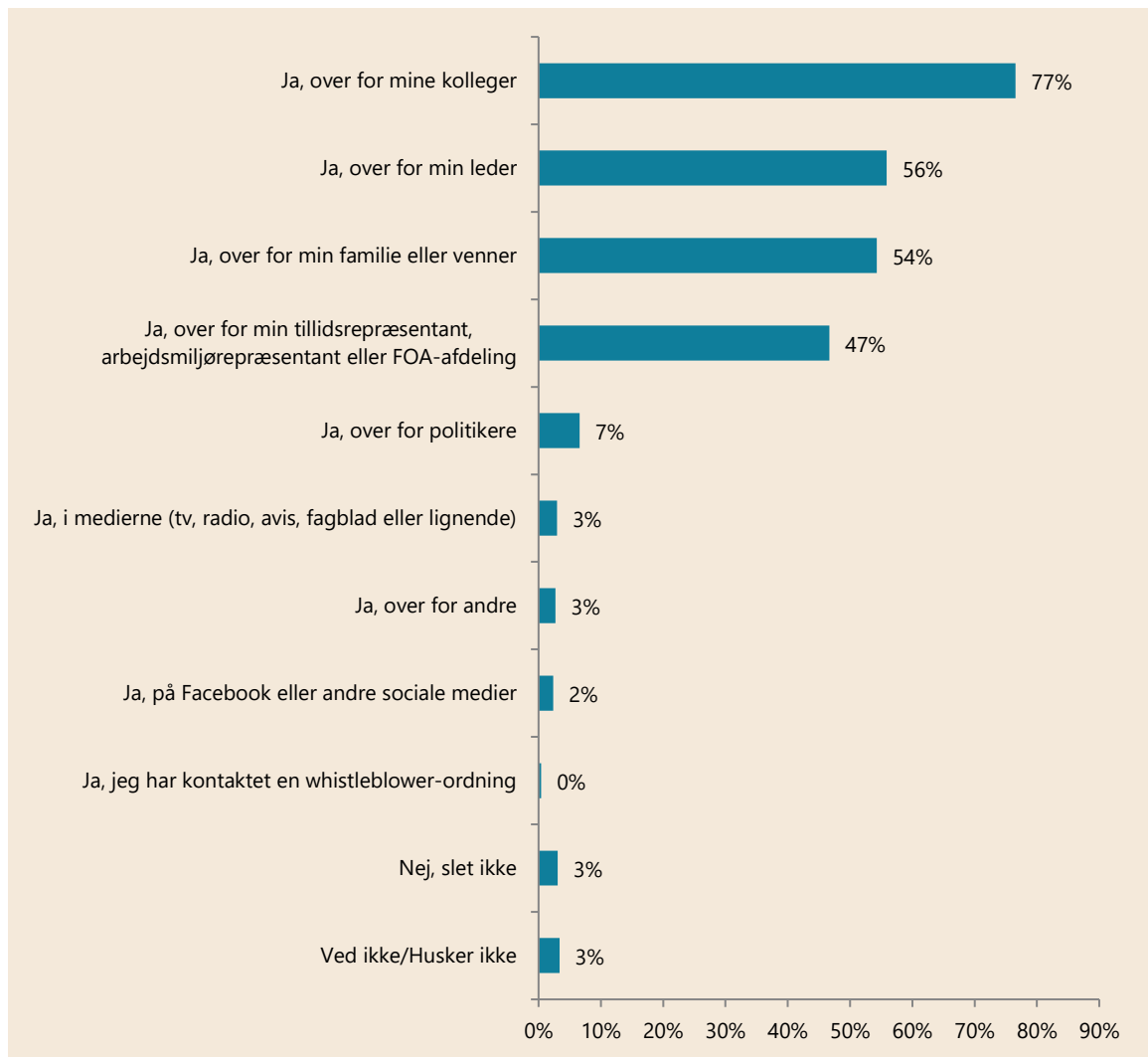
77 procent har kritiseret disse forhold over for kolleger, og 56 procent har gjort det over for deres leder. 54 procent har kritiseret disse forhold over for familie eller venner, mens 47 procent har gjort det over for deres tillidsrepræsentant, arbejdsmiljørepræsentant eller FOA-afdeling.

Mellem 2 og 7 procent har kritiseret forholdene over for politikere, i medierne, på Facebook eller andre sociale medier eller over for andre.

Nogle få (5 af de adspurgte 1.206 medlemmer) har kontaktet en whistleblowerordning. 3 procent svarer "Nej, slet ikke".

Der er forskel på svarene fra offentligt ansatte og svarene fra privatansatte (ikke vist i figur). Mens 78 procent af de offentligt ansatte svarer, at de har kritiseret forhold på arbejdspladsen over for deres kollega, gælder det samme for 68 procent af de privatansatte. Ligeledes svarer 59 procent af de offentligt ansatte, at de har kritiseret nogle forhold over for deres leder, mens kun 40 procent i det private har gjort det samme. Endelig har 50 procent i det offentlige fortalt tillidsrepræsentant, arbejdsmiljørepræsentant eller FOA-afdeling om kritisable forhold, mens det samme kun gælder for 29 procent af de privatansatte.

Figur 2. Har du inden for de seneste to år kritiseret forhold på din arbejdsplads, som offentligheden burde kende til? - Du kan sætte flere krydser

Antal svar: 1.206.

Spørgsmålet er kun stillet til dem, som har svaret "Ja" til, at de inden for de seneste to år har oplevet kritisable forhold på deres arbejdsplads, som offentligheden burde kende til.

Tallene summerer ikke til 100 procent, da medlemmerne har kunnet sætte flere krydser.

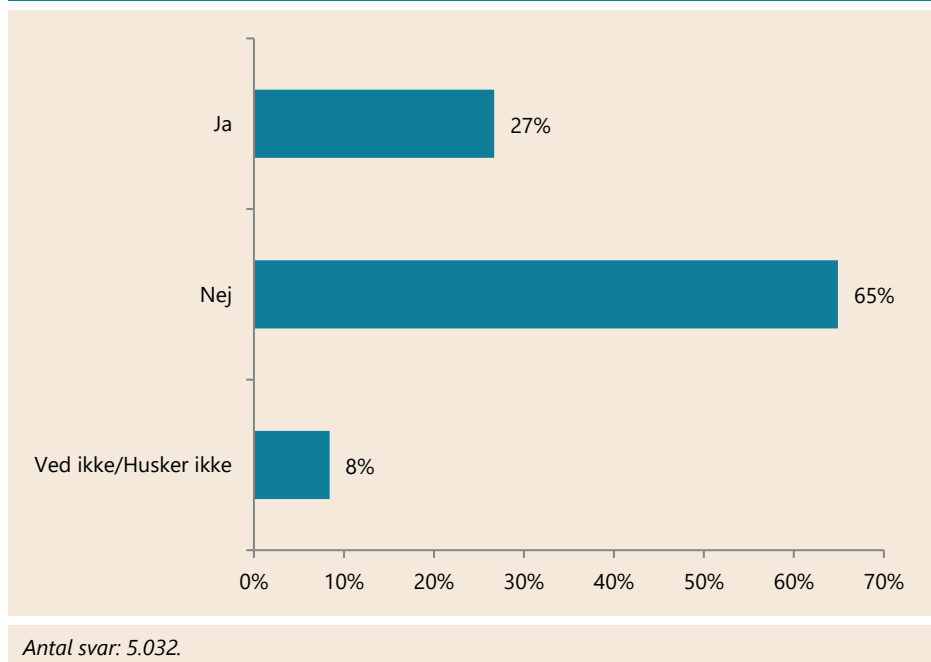
I forbindelse med kategorien "Ja, over for andre" kunne deltagerne nævne andre personer, til hvem de har fortalt om kritisable forhold. Det har 42 medlemmer gjort. 7 medlemmer nævner Arbejdstilsynet; 6 medlemmer nævner FOA; 4 medlemmer nævner kommunen eller en embedsmand i kommunen; 3 medlemmer skriver, at de har kritiseret forholdene over for en leder, som ikke er deres nærmeste leder; 3 medlemmer skriver, at de har gjort det over for en læge eller på et hospital. Andre nævner en psykolog, en pårørende eller Ældresagen.

Tilbageholdelse af kritik

1 ud af 4 medlemmer har holdt kritik tilbage på grund af frygt for negative konsekvenser (repressalier) (figur 3).

Således svarer 27 procent, at de har holdt kritik tilbage, mens 65 procent svarer, at de ikke har. De resterende 8 procent svarer "Ved ikke".

Figur 3. Har du holdt kritik af forhold på din arbejdsplads tilbage på grund af frygt for negative konsekvenser (repressalier)?

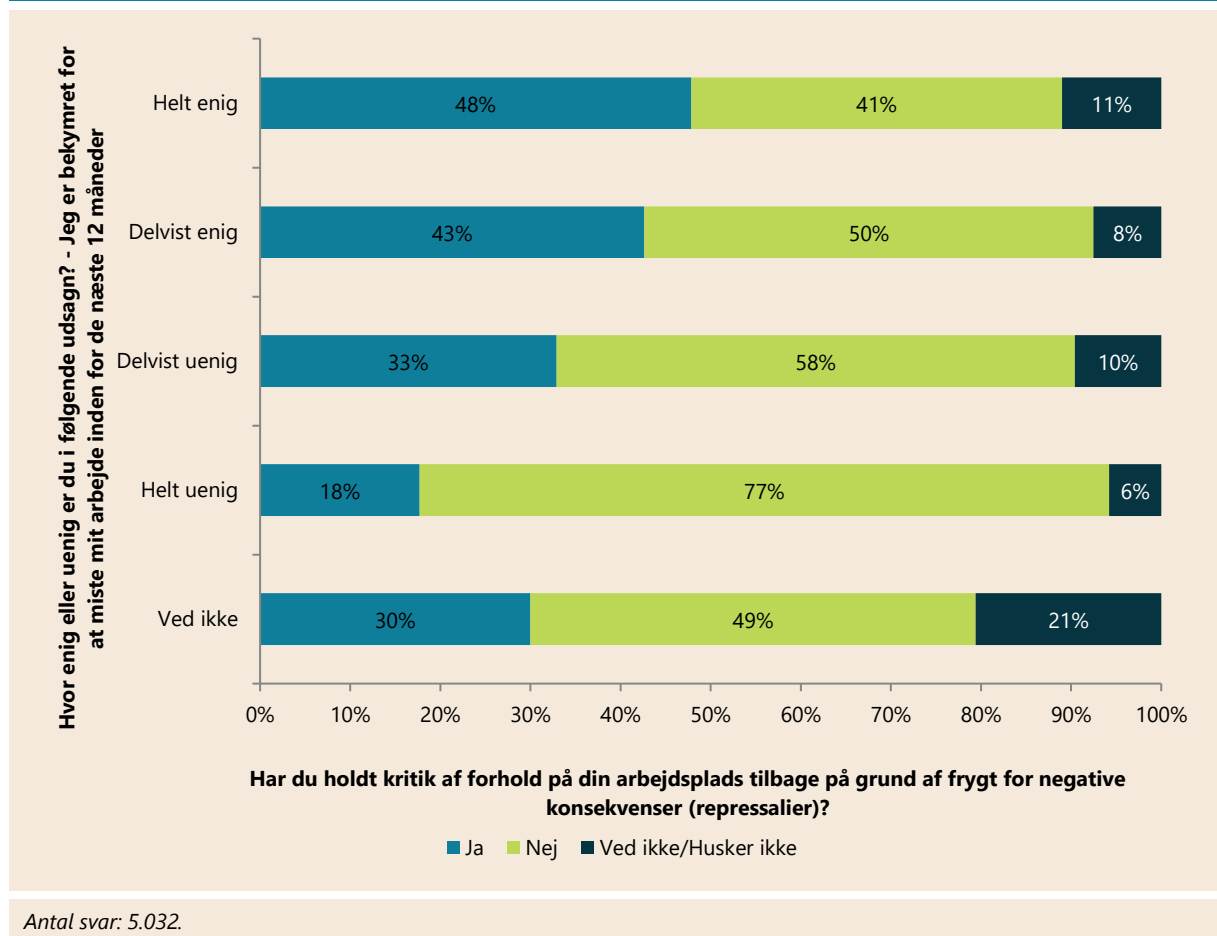
Jobusikkerhed og selvcensur

Figur 4 viser en sammenhæng mellem jobusikkerhed og tilbageholdelse af kritik af forhold på arbejdspladsen: En større andel af dem, som er bekymrede for at miste deres job, har holdt kritik af forhold på deres arbejdsplads tilbage.

Blandt dem, der er helt enige i, at de er bekymrede for at miste deres job inden for de næste 12 måneder, har 48 procent holdt kritik tilbage, mens 41 procent ikke har.

Blandt dem, der er helt uenige i, at de er bekymrede for at miste deres job inden for de næste 12 måneder, har derimod kun 18 procent holdt kritik tilbage, mens 77 procent ikke har.

Figur 4. Har du holdt kritik af forhold på din arbejdsplads tilbage på grund af frygt for negative konsekvenser (repressalier)?
Opdelt på: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Jeg er bekymret for at miste mit arbejde inden for de næste 12 måneder

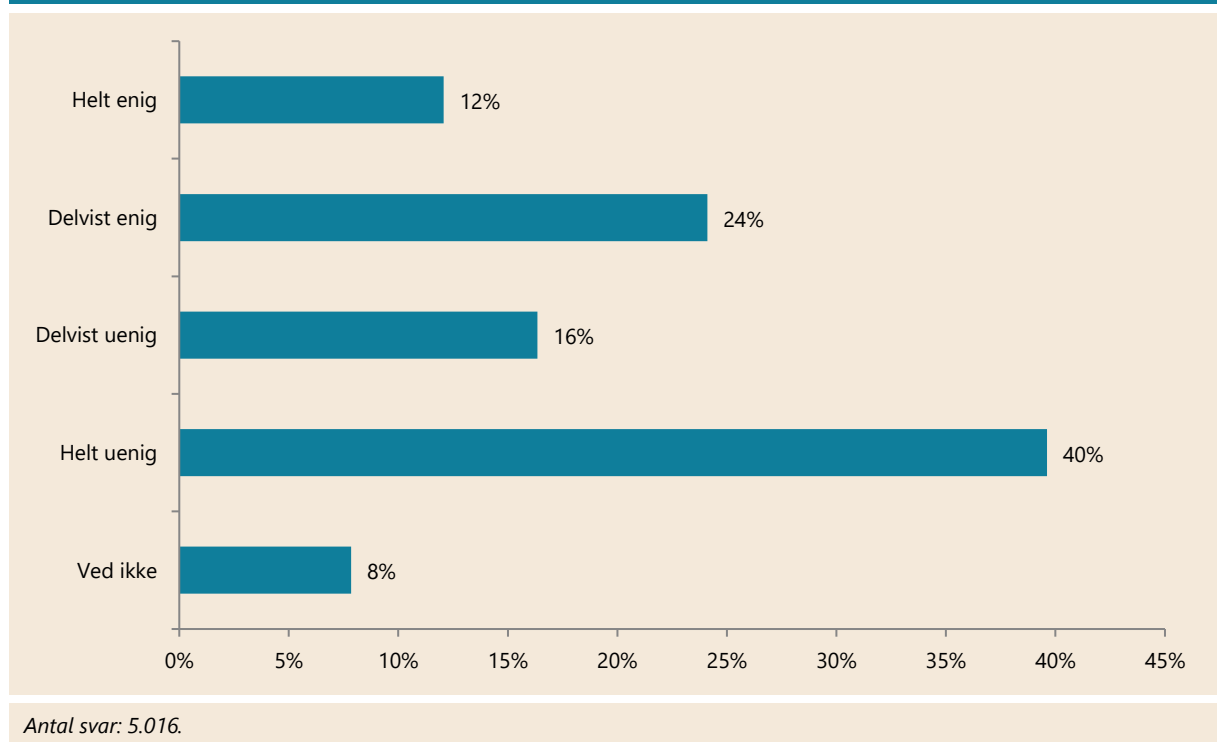
Udvikling i selvcensur

Figur 5 viser medlemmernes svar på, om de er blevet mere tilbageholdende med at kritisere forhold på deres job, som de mener, burde laves om.

36 procent er helt eller delvist enige i, at de er blevet mere tilbageholdende med en sådan kritik. 12 procent er helt enige i, at de er blevet mere tilbageholdende, og 24 procent er delvist enige. 16 procent er delvist uenige, mens 40 procent er helt uenige.

8 procent har svaret "Ved ikke".

Figur 5. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Jeg er inden for det seneste år blevet mere tilbageholdende med at kritisere forhold på mit job, som jeg mener, burde laves om

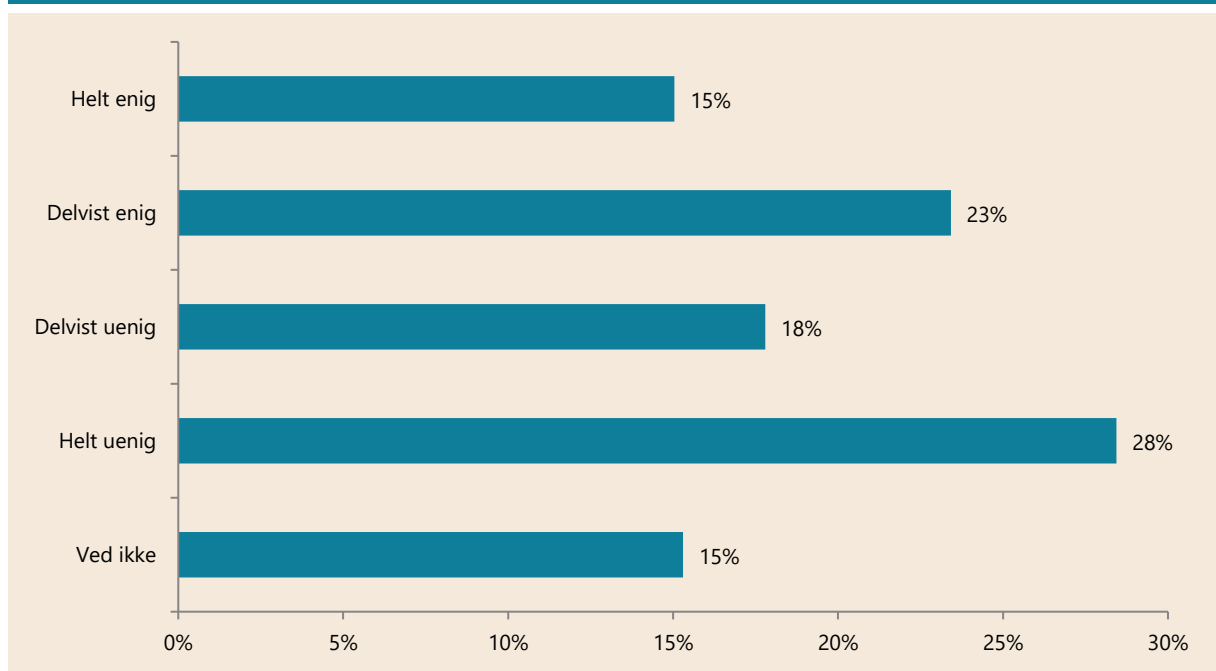

Negative konsekvenser ved intern kritik

4 ud af 10 (38 %) er helt eller delvist enige i, at det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de tager kritisable forhold på deres arbejdsplads op internt (figur 6). 15 procent er helt enige og 23 procent er delvist enige, mens 18 procent er delvist uenige, og 28 procent er helt uenige.

15 procent svarer "Ved ikke".

Figur 6. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Det vil have negative konsekvenser for mig, hvis jeg tager kritisable forhold på min arbejdsplads op internt

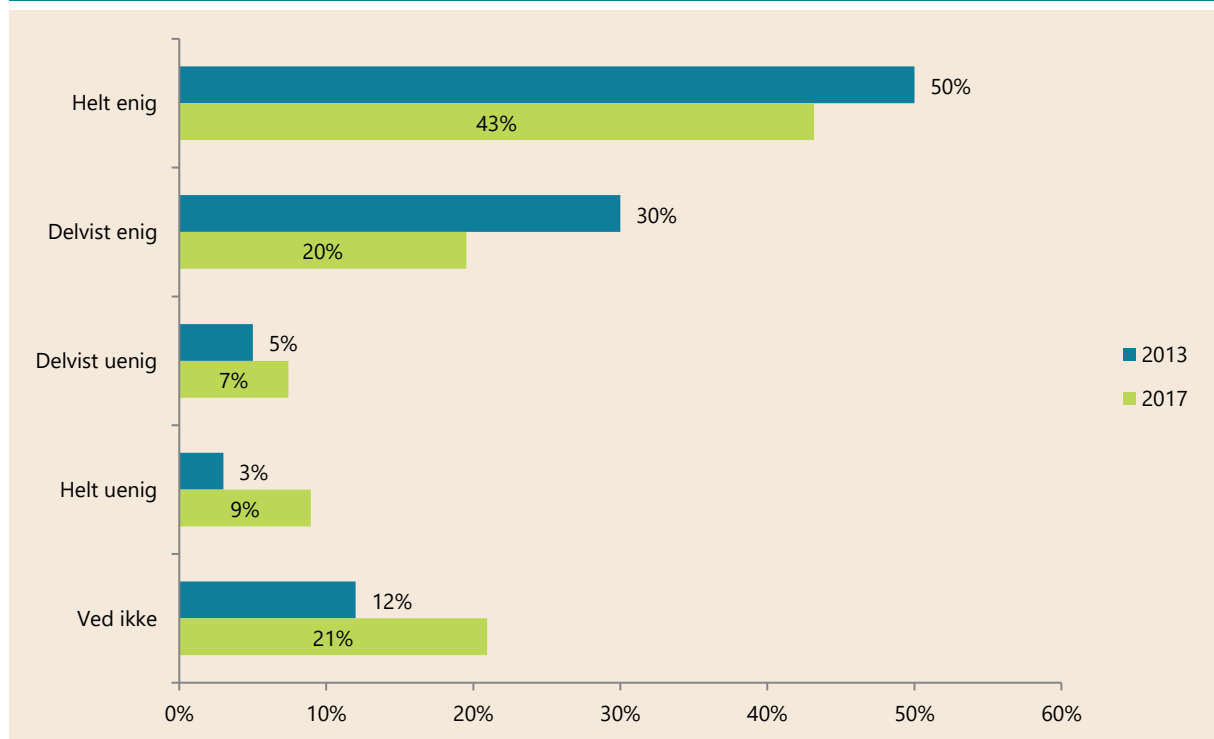

Antal svar: 5.016.

Negative konsekvenser ved offentlig kritik

6 ud af 10 (63 %) er helt eller delvist enige i, at det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de udtaler sig offentligt om kritisable forhold på deres arbejdsplads, fx i pressen, på Facebook eller lignende (figur 7). 43 procent er helt enige, mens 20 procent er delvist enige. 7 procent er delvist uenige, mens 9 procent er helt uenige. 21 procent har svaret "Ved ikke".

Figur 7. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Det vil have negative konsekvenser for mig, hvis jeg udtaler mig offentligt om kritisable forhold på min arbejdsplads (fx i pressen, på Facebook eller lign.)

Antal svar i 2017: 5.016.

Antal svar i 2013: 2.654.

Sammenligner man med svarene fra 2013, mener færre medlemmer i dag, at det vil have negative konsekvenser for dem at udtale sig offentligt om kritisable forhold. Hvor 80 procent i 2013 var helt eller delvist enige i, at det ville have negative konsekvenser, gælder det kun 63 procent i 2017.

De, der er helt eller delvist enige i, at det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de udtaler sig offentligt om kritisable forhold, har svaret på, hvilke konsekvenser de frygter (figur 8).

6 ud af 10 frygter at blive indkaldt til en tjenstlig samtale (61 %), eller at deres nærmeste leder synes, at de er illoyale (60 %).

5 ud af 10 frygter dårlig stemning/dårligt arbejdsmiljø (53 %) eller samarbejdsvanskeligheder (51 %).

Knap halvdelen frygter at blive opsagt (48 %), at få at vide, at de ikke må udtale sig fremover (47 %), eller at få en advarsel (45 %).

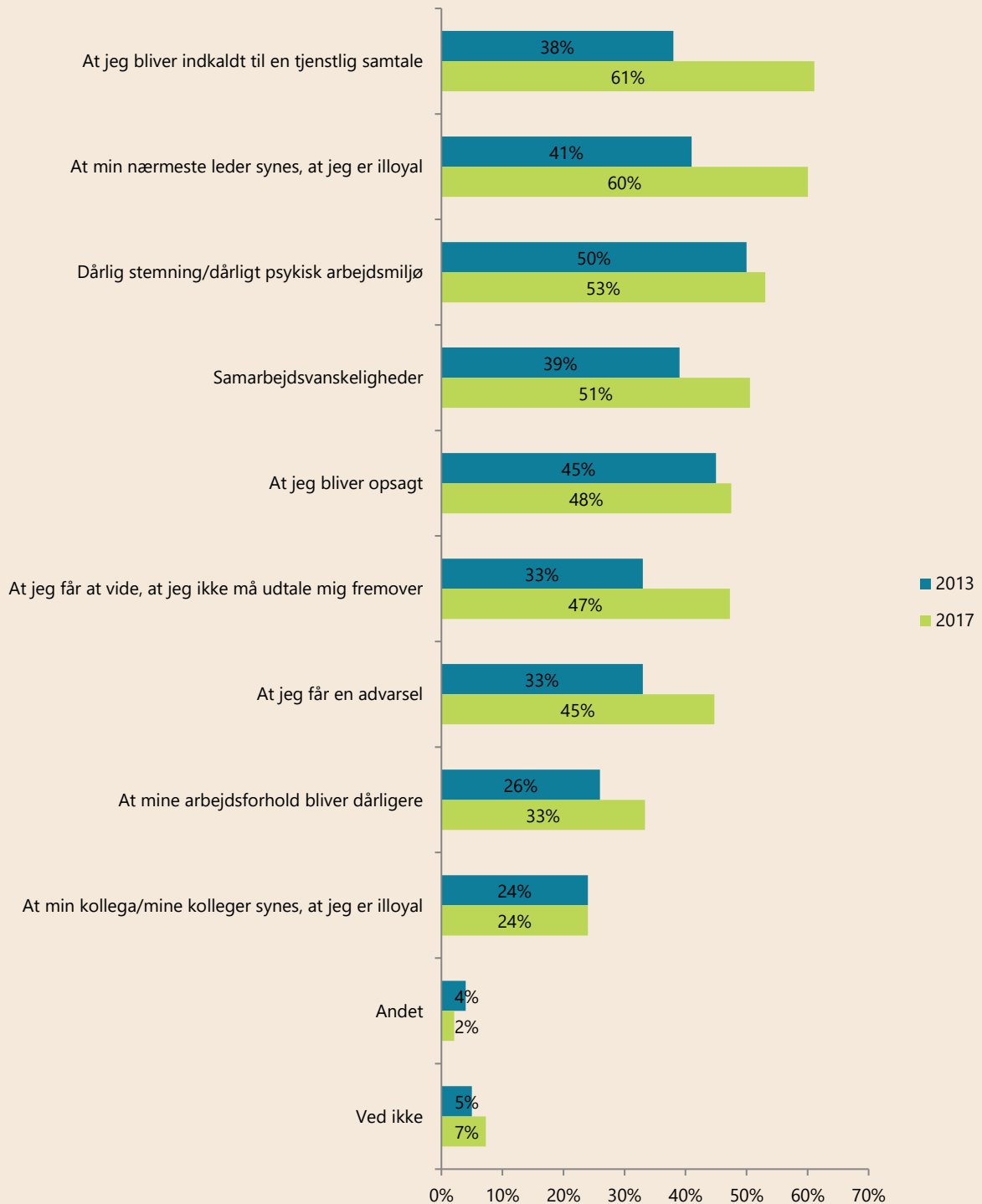
3 ud af 10 (33 %) frygter, at deres arbejdsforhold bliver dårligere.

24 procent frygter, at kollegerne synes, de er illoyale.

Gennemgående frygter flere medlemmer i 2017 end i 2013 de nævnte konsekvenser. Fx frygter 61 procent at blive kaldt til en tjenstlig samtale i 2017, mens det kun gjaldt 38 procent i 2013.

I forbindelse med kategorien "Andet, skriv gerne hvad" kunne undersøgelsens deltagere angive andre negative konsekvenser, som de frygter. Her nævner nogle større arbejdspress, sårede følelser eller ærgrelse hos kolleger samt mobning eller chikane. Andre frygter at blive "blacklistet" eller få svært ved at finde nyt arbejde, ikke at få forlænget sin kontrakt, at miste integritet, eller at blive "forfulgt" med henblik på at finde fejl.

Figur 8. Hvilke konsekvenser frygter du, hvis du udtaler dig offentligt om kritisable forhold på din arbejdsplads? - Sæt gerne flere krydser

Antal svar i 2017: 3.119.

Antal svar i 2013: 2.113.

Spørgsmålet er kun givet til dem, som har svaret "Helt enig" eller "Delvist enig" til, at det vil have negative konsekvenser for dem, hvis de udtaler sig offentligt om kritisable forhold på deres arbejdsplads.

Tallene summerer ikke til 100 procent, da medlemmerne har kunnet sætte flere krydser.

Kendskab til regler om tavshedspligt

Et af spørgsmålene i undersøgelsen handlede om kendskab til regler om ytringsfrihed og tavshedspligt blandt ansatte på social- og sundhedsområdet. Medlemmerne på dette område blev spurgt, om de i forbindelse med deres nuværende ansættelse er blevet oplyst om, hvad ytringsfriheden betyder i forhold til at udtale sig i offentligheden (figur 9).

Dette spørgsmål blev stillet til ansatte i hjemmeplejen (herunder i fritvalgsfirmaer) og til ansatte på plejehjem (herunder private plejehjem).

Spørgsmålet var en del af et surveyeksperiment: Inden spørgsmålet blev stillet, blev medlemmerne inddelt tilfældigt i to grupper, som fik forskellige introduktioner til spørgsmålet.

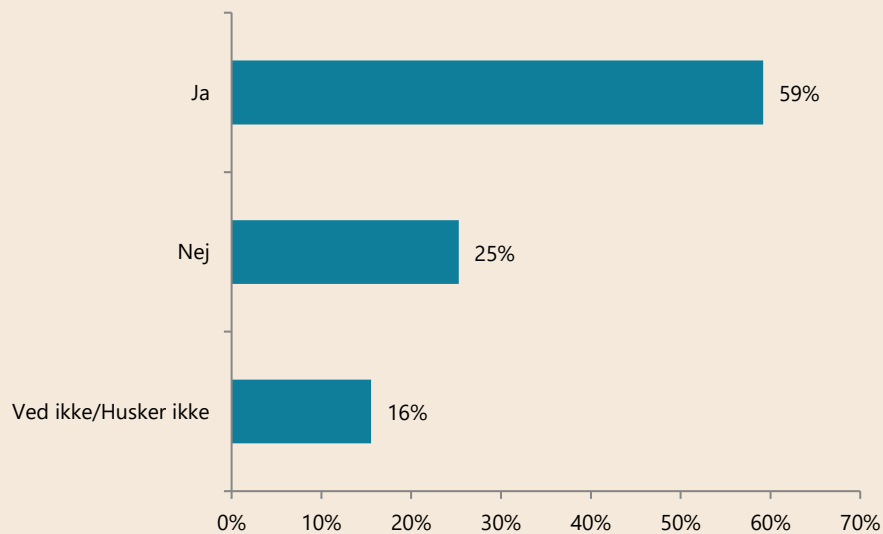
Medlemmerne i gruppe 1 fik følgende introtekst: "Ansatte på social- og sundhedsområdet er underlagt regler om tavshedspligt".

Medlemmerne i gruppe 2 fik følgende introtekst: "Ansatte på social- og sundhedsområdet har som udgangspunkt ytringsfrihed".

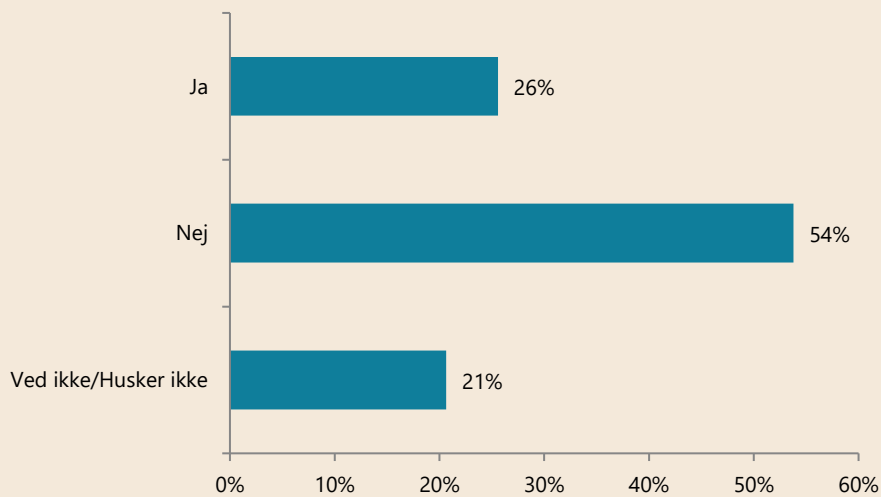
De medlemmer, der i introteksten blev informeret om, at de er underlagt regler om tavshedspligt, svarer i langt større udstrækning, at de i forbindelse med deres nuværende ansættelse er blevet oplyst om, hvad ytringsfriheden betyder i forhold til at udtale sig i offentligheden end de medlemmer, der i introteksten blev informeret om, at de som udgangspunkt har ytringsfrihed. 59 procent af dem, der i introteksten blev informeret om, at de er underlagt regler om tavshedspligt, svarer således, at de i forbindelse med ansættelsen blev oplyst om, hvad ytringsfriheden betyder i forhold til at udtale sig i offentligheden. Det samme gælder kun 26 procent af dem, der i introteksten blev informeret om, at de som udgangspunkt har ytringsfrihed.

Figur 9. Er du i forbindelse med din nuværende ansættelse blevet oplyst om, hvad ytringsfriheden betyder i forhold til at udtale dig i offentligheden?

Gruppe 1: "Ansatte på social- og sundhedsområdet er underlagt regler om tavshedspligt"

Gruppe 2: "Ansatte på social- og sundhedsområdet har som udgangspunkt ytringsfrihed"

Antal svar i gruppe 1: 1.147

Antal svar i gruppe 2: 1.213

Respondenterne blev tilfældigt inddelt i to grupper. Medlemmerne i de to grupper fik herefter to forskellige introtekster til spørgsmålet.

Metode

Indsamlingsperiode

Undersøgelsen er gennemført i perioden 19.-31. januar 2017.

Indsamlingsmetode

Data er indsamlet i en spørgeskemaundersøgelse via FOAs elektroniske medlemspanel. Der blev udsendt én påmindelse til deltagerne. Undersøgelsen vedrørte også andre emner end ytringsfrihed.

Målgruppen

Målgruppen for denne undersøgelse er medlemmer i job fra FOAs medlemspanel, dog ikke handicaphjælpere/handicapedslagere og lignende eller private dagplejere/private børnepassere og lignende.

Antal besvarelser og svarprocent

11.396 medlemmer blev inviteret til undersøgelsen. Det viste sig, at 106 e-mailadresser var uvirksomme. Det reelle antal inviterede var således 11.290. Af disse medlemmer gennemførte 4.710 undersøgelsen fuldt ud, og 311 afgav nogen svar. Den samlede svarprocent var således 44.

Repræsentativitet

Stikprøven er undersøgt for repræsentativitet på parametrene sektor, tillidshverv og alder. Repræsentativitetsanalysen viste, at Kost- og Servicesektoren og Pædagogisk Sektor er underrepræsenterede, mens Social- og Sundhedssektoren og Teknik- og Servicesektoren er overrepræsenterede. Analysen viste desuden, at unge under 30 og medlemmer i alderen 30-39 er underrepræsenterede, mens medlemmer i aldersgrupperne 50-59 år og 60 år og derover er overrepræsenterede. Stikprøven er repræsentativ på medlemmer i alderen 40-49 år. Medlemmer med tillidshverv (dvs. tillidsrepræsentanter, fællestillidsrepræsentanter og arbejdsmiljø-repræsentanter) er overrepræsenterede i stikprøven, mens medlemmer uden tillidshverv er underrepræsenterede.

Vægtning af data

På baggrund af repræsentativitetsundersøgelsen er data vægtet for sektor og alder. Vægtningen gør, at svarene fra underrepræsenterede grupper får en større vægt i stikprøven, mens svarene fra overrepræsenterede grupper får en mindre vægt. På denne måde sikres, at stikprøvens sammensætning svarer til sammensætningen af FOAs erhvervsaktive medlemmer med hensyn til sektor og alder.